

Si ikke at det bare er en finger

En kvalitativ undersøkelse av CBPR brukt i
Reindriftas hverdag.

Tonje Haanæs-Rensberg, MK -11

Veileder Snefrid Møllersen, SANKS og

Torsten Risør, Helsefak

Mai 2016 Røros/Tromsø

Forordet

Denne rapporten ønsket å svare på spørsmålet om reindriftsutøverne involverte i forskningsprosjektet Reindriftras hverdag har opplevd tillit til forskerne i prosjektet, hvorvidt de retningslinjene som har vært brukt, har lagt til rette for en eventuell tillitsrelasjonen mellom partene.

Rapporten er et underprosjekt til Reindriftras hverdag. Reindriftras hverdag er et samarbeidsprosjekt mellom SANKS og NRL som ønsker å kartlegge psykososiale belastninger/stressfaktorer som kan ha betydning for den psykiske helsen i dagens samiske reindriftsbefolkning i Norge. Hovedprosjektet er finansiert av Reindriftrons utviklingsfond, Sametinget, NRL, Helse Nord, Finnmarkssykehuset og SANKS. Hovedprosjektet har finansiert de nødvendige reisene foretatte i studentprosjektet.

Jeg vil takke mine informanter reindriftsutøverne, som med engasjement har fortalt og delt sine opplevelser. Uten deres engasjement hadde det ikke blitt det samme. Et spesielt takk vil jeg rette til hovedprosjektets prosjektleder og likeledes min veileder Snefrid Møllersen. Takk for alt du har lært meg, tiden du har tatt deg til å forklare og vise ting jeg ikke visste jeg så sterkt trengte. Til tross for at det til tider har vært en irriterende og frustrerende innsikt, vil jeg også takke for at du vist, og gang på gang minnet meg om at forskning kan være både morsomt og givende, spesielt de ganger jeg mistet motet. En takk vil jeg også rette til min veileder fra UiT, Torsten Risør som gjennom rapportskrivningen har kommet med viktige innspill og bidratt med et reflektert blikk, litt fra utsiden. Til sist vil jeg også takke Simon Danielsen for gode innspill, stor tålmodighet til å bidra i diskusjoner der jeg har trengt og ikke minst for korrektur. Uten din hjelp ville ikke min svorske (svensk-norske) skrivemåte vært lesbar for mange andre.

Røros 24.05.16

Tonje Haanæs-Rensberg

Innholdsfortegnelse

FORORDET	I
SAMMENDRAGET	IV
FORKORTELSER BRUKT I TEKSTEN	V
INNLEDNING	1
MIN ERFARING	1
REINDRIFTAS HVERDAG.....	1
FORMÅL.....	2
NORGES URFOLK.....	2
HISTORISKE ASPEKTER.....	3
FORSKNING OG HELSEARBEID MED OG FØR URFOLK.....	3
CBPR -COMMUNITY BASED PARTICIPATORY RESEARCH	4
KRYSSKULTURELL KOMMUNIKASJON	5
TILLIT.....	6
<i>Viten –kjennskap mellom de to parter</i>	6
<i>Sårbarhet/risiko</i>	7
<i>Tidsdimensjon</i>	7
<i>Forventning</i>	7
METODE	8
RAMMENE FOR PROSJEKTET	8
ARBEIDSGANG.....	8
METODISK TILNÆRMING - DATAINNSAMLING	9
<i>Fokusgruppe</i>	9
<i>Individuelle intervjuer</i>	9
<i>Observasjon</i>	9
UTVALG OG REKRUTTERING AV INFORMANTER	10
UTVALGET	10
<i>Fokusgruppe</i>	10
<i>Individuelle intervjuer</i>	11
INTERVJUGUIDE	11
<i>Minipilot</i>	12
GJENNOMFØRING AV DATAINNSAMLING	12
<i>Fokusgruppe</i>	12
<i>Individuelle intervjuer</i>	13
FORSKERROLLEN	13
ANALYSE	15
<i>Notater</i>	15
<i>Transkripsjon</i>	15
<i>Lytte til lydfiler</i>	15
<i>Analytisk tilnærming:</i>	15
RESULTATER:	16
INNSYN	17
INNFLYTELSE	18

FORVENTNINGER	19
ØVRIGE RESULTATER	21
DISKUSJON	21
INNFLYTELSE	22
INNSYN	22
FORVENTNINGER	23
ER DET CBPR ELLER KANSKJE NOE ANNET?	23
OVERFØRBARHET AV CBPR SOM MEDISINERSTUDENT OG BLIVENDE LEGE.	24
DISKUSJON AV METODE OG MATERIALE.....	25
<i>Utvalg og rekruttering</i>	25
<i>Opplevelser, ikke publiserte resultater</i>	26
<i>Utvalg av analysetema</i>	26
DET ER EN PÅGÅENDE DEBATT.....	27
KONKLUSJON	28
REFERANSER	29
VEDLEGG 1: SKRIFTLIG FORESPØRSEL	I
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	I
VEDLEGG 3: SKJEMATISK FREMSTILLING	I

Sammendraget

Det er gjort mange undersøkelser i Norge der samer har blitt studert. Det her er forskning hvor resultater ikke alltid har blitt gjenkjent og heller ikke blitt sett på som relevante for den studerte målgruppen. Reindriftnas hverdag har som første helseforskningprosjekt i Norden brukt seg av CBRP som metode for å prøve å møte denne utfordringen. Metoden legger til grunn inkludering og et tett samarbeid med den studerte målgruppen. Spørsmålet som stilles i denne oppgaven er hvorvidt metoden har påvirket reindriftnas tillit til forskningen.

Gjennom kvalitative intervjuer med reindriftnas involverte i RnHv, har deres opplevelser blitt dokumenterte og resultatene sier at deres behov har blitt ivaretatt i prosjektet. Reindriftnas opplever at forskningen er relevant og de beskriver et kunnskapsskapende samarbeid med forskerne, der deres kompetanse blir ivaretatt. Det fremgår også av undersøkelsen at reindriftnas forventninger til nytteverdien har forandret seg i positiv retning gjennom prosjektet.

Reindriftnas uttrykker tillit til prosjektet, men hvorvidt det er en effekt av metoden eller av forskerne og deres personlige holdninger og verdier fremgår ikke i undersøkelsen. Det blir derimot tydelig at flere ønsker metoden brukt i alle fremtidige forskningsprosjekt der reindriftnas er studiepopulasjon. Dette tilsier at metoden har stor betydelse for reindriftnas tillit.

Gjennom undersøkelsen kommer fordeler med å involvere målgruppen frem. Ikke bare kan det antas at resultatene vil bli bedre mottatt, men det går også an å anta at det er samfunnsøkonomisk fordelaktig, sammenlignet med forskning der resultatene ikke kan brukes av målgruppen.

Som medisinere må vi sikre oss at pasientene opplever at de blir forstått. Om pasienten ikke tror at behandleren har hørt det den har fortalt, symptomene og konsekvensene den opplever i sin hverdag, vil det påvirke tilliten pasienten har til de valgene behandleren tar. Det koster tid å krysse den kulturelle barrieren, men vil vi forandre tilliten våre pasienter opplever må vi aktivt ta tiden til hjelp.

Forkortelser brukt i teksten

SANKS - Samisk nasjonalt kompetansesenter -psykisk helsevern.

NRL – Norske reindriftssamers landsforbund.

RnHv – Reindriftas hverdag.

CBPR – Community based participatory research.

Innledning

Min erfaring

Gjennom mine år på medisinerstudiet har jeg reflektert mye rundt forholdet mellom helsetjenesten og den samiske urbefolkningen. På Universitetssykehuset Nord-Norge (Unn) har jeg møtt mange pasienter som har spurt etter den samiske legen. I gangene på det helsevitenskapelige fakultet og på Unn har jeg lyttet til mange fordommer og stereotypier om samer. For eksempel har jeg, som kommer fra et sørsamisk område blitt bedt om å oversette fra nordsamisk, et språk som er svært forskjellig fra sørsamisk språk. Jeg er blitt presentert forestillinger om at alle samer har rein, at min far ikke kan norsk, at familien min lever av bidrag og ikke kan brødfø seg selv. Denne mangelen på kunnskap får meg å lure på hvordan det er å være same og å møte helsepersonellet. Hvordan oppleves det å møte en lege som er helt fremmed for din livsverden, som beskriver deg og ditt folk på måter som er så ulik din egen forståelse, og det uten selv å være klar over hvordan det kan oppleves for pasienten?

Reindriftas Hverdag

Studentoppgaven er et underprosjekt til Reindriftas Hverdag (RnHv). RnHv er et forskningsprosjekt som utforsker og kartlegge psykososiale belastninger/stressfaktorer som kan ha betydning for den psykiske helsen i dagens samiske reindriftsbefolkning. RnHv er et samarbeidsprosjekt mellom SANKS⁽¹⁾ og NRL^(II) og har som første helseforskningsprosjekt i Norden brukt Community Based Participatory Research (CBPR) som metode.

Da det savnes retningslinjer i Norge for forskning på urfolk har RnHv benyttet seg av Kanadiske helsemyndigheters retningslinjer for helseforskning på urfolk (CIHR, 2007). Retningslinjene beskriver hvordan et tett samarbeid mellom partene med løpende tilsyn og kontroll av forskningsprosessen, samt særskilte konfidensialitetshensyn skal beskytte utilsiktede vitenskapelige og kulturelle overtramp, misforståelser og misbruk av informasjon. Momenter som også vil motvirke at kulturelle klisjeer styrkes. Videre skal respekten for urfolkets egenkontroll gjennom hele forskningen ivaretas som et led i å bevare kultur, kunnskap og tradisjoner. I praksis betyr det at begge parter skal være involverte gjennom hele prosessen.

---

¹ SANKS – Samisk nasjonalt kompetansesenter -psykisk helsevern.

^{II} NRL – Norske reindriftssamers landsforbund.

Formål

Denne oppgaven ønsker å utforske om bruken av CBPR har klart å bygge tillit mellom reindriftsutøvere og forskerne i RnHv.

Undersøkelsen prøver å besvare dette gjennom å undersøke hvorvidt metoden

- skaper et samarbeid mellom reindriftsutøvere og forskere som reindriftsutøvere opplever gunstig.
- bidrar til at reindriftsutøvere opplever at de blir forstått.
- skaper positive forventninger hos reindriftsutøvere til å bli ivaretatt.

Hensikten med undersøkelsen er at den skal bidra til kunnskap om hva som har betydning i det krysskulturelle møtet mellom pasient og lege. Slik at det kan være til nytte for leger som ønsker at den samiske pasient ikke bare skal *bli* ivaretatt, men også *oppleve* seg ivaretatt.

Norges urfolk

I 1990 ratifiserte Norge FNs arbeidsorganisasjon (ILO) sin konvensjonen nr. 169 og erkjente dermed samene som et urfolk. Urfolk blir i ILO nr. 169 definert som det folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet tilhører, på det tidspunktet da erobring eller kolonisering fant sted eller de nåværende statsgrenser ble fastlagt og som, uavhengig av sin rettslige stilling, har beholdt noen eller alle av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner(1).

Norges urbefolkning, samene, har tradisjonelt livnært seg gjennom jakt, sanking, fiske, jordbruk og reindrift. I dag regner man med at det finnes cirka 60 000(III) samer i Norge. De fleste deltar i det norske samfunnslivet sosialt og yrkesmessig, i underkant av 3000 er knyttet til reindrift.

Allerede tilbake i 1995 ble det i en NOU om helse- og sosialtjenester til den samiske befolkning påpekt at den samiske befolkningen opplever store problemer i møte med helse- og sosialtjenester. Det vises til at språklige barrierer vanskeliggjør både utredning, diagnostisering, behandling, pleie, omsorg og brukerinformasjon. Videre sies det at manglende kunnskap om samisk kultur blant helse- og sosialpersonell ofte resulterer i feilslått oppfølging av samiske brukere(2).

Regjeringens handlingsplan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningen i Norge 2002 – 05 satte som mål at den samiske befolkningen skal ha et like godt møte med helse- og

---

^{III} da vi ikke registrer informasjon om etisk tilhørighet i Norge har vi ingen eksakte tal. Slaastad Tove Irene. Samisk statistikk 2016. Rapporter 2016/05. Statistisk sentralbyrå. ISBN 978-82-537-9297-2.

sosialtjenesten som den øvrige befolkningen(3). Resultater fra SAMINOR(IV) (2011) viser allikevel at samer er mer tilbakeholdne med å ta kontakt med helsetjenesten enn etnisk norske. Det kommer frem at samisktalende personer er generelt mindre fornøyde med den kommunale legetjenesten enn de norskstalende, og at vel 1/3 tror språkproblemer fører til misforståelser i kommunikasjon med legen(4). I tillegg viste undersøkelsen at erfaring med diskriminering er 10 ganger vanligere blant samer enn blant de etnisk norske (35 % vs. 3,5 %). Når vi vet at diskriminering er en velkjent helse- risikofaktor(5) er det alarmerende at en gruppe som overeksponeres for helseskadelige påvirkninger vegrer seg for å søke hjelp i det norske helsevesenet.

Historiske aspekter

Samene har ført en kamp mot staten for sine rettigheter som urfolk. Som en arv etter denne kampen og den fornorskingspolitikken staten førte ovenfor det samiske folk, sitter mange samer igjen med en mistenksomhet og mistillit til den norske stat(5,6). For mange samer er ikke den tidligere behandlingen fra statens side glemt. Hedlund og Moe har i sine studier funnet at mange samer bær med seg erfaringene i møte med helsetjenesten. Senere års praksis har dessverre vært med på å underbygge dette kollektive minnet(V). Professor og jurist Kirsti Strøm Bull, har beskrevet hvordan samene i dagens Norge blir forskjellsbehandlet:

”Jeg ble ganske raskt slått av hvordan sentrale rettsprinsipper ikke «gjaldt» når det var snakk om samiske rettsspørsmål. Det være seg legalitetsprinsipp, alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper, anerkjennelse av sedvanemessige rettigheter.”(7)

Forskning og helsearbeid med og før urfolk

For medisinsk forskning som omfatter mennesker finnes det etiske prinsipper og forpliktelser.

Helsinkideklarasjonen(8) fra verdens legeförening stadfester disse forpliktelsene.

Helsinkideklarasjonen sier at ”Det er legens plikt å fremme og verne befolkningens helse. Legens viten og samvittighet er viet oppfyllelsen av denne plikten.”. Helsinkideklarasjonen sees i sammenheng med Genève-erklæringen(9) som forplikter legene med ordene «Pasientens helse skal være mitt første hensyn». Videre står det i Helsinkideklarasjonens første del ”I medisinsk forskning som omfatter mennesker, skal hensynet til forsøkspersonens velferd gå foran vitenskapens og samfunnets interesser.” og videre i del to står det ”Medisinsk forskning er berettiget bare dersom det kan sannsynliggjøres at de befolkningsgrupper man forsker på, kan dra fordel av resultatene fra forskningen.”. Sagt med andre ord skal forskning være til gagn for de det forskes på, som et ledd i å

---

^{IV} SAMINOR – Helse- og levekårsundersøkelsen i områder med samisk og norsk bosetning.

^V Kollektive minner er uttrykk for ideer og tanker som blir personlige for de som identifiserer seg med en kultur, selv de ikke er knyttet til egne erfarte minner. Minnene overføres via kulturell sosialisering, gjennom det forfedre har fortalt.

oppfylle legens plikt til å fremme og verne befolkningens helse, og å sikre at pasientens helse er legens første hensyn.

Som en respons på den økende bevisstheten at forskning mislykkes i sitt forsøk på å hjelpe utsatte/svake grupper i samfunnet har man mange plasser søkt og arbeidet for å finne andre fremgangsmåter når det skal forskes på disse gruppene i samfunnet. Når forskere har opplevd vanskeligheter med å rekruttere til sine forskningsprosjekt og samfunnene har etterspurt forskning som skal møte deres behov, og ikke bare være til gagn for forskerne, har samfunnsdeltagelse (community engagement) blitt sett på som nødvendig.

Når forskning publiseres på feil grunnlag(10,11) er det med på å underbygge de misforståelser og den uvitenhet som store deler av det norske helsevesenet har. Når forskning om samer produseres, forskning som samene selv ikke gjenkjenner seg i, vil det som helsepersonell bli vanskelig å bruke seg av kunnskapen i klinikken. Kunnskapen helsepersonellet har blir ofte sett på som "sann" og når denne "sannhet" ikke samsvarer med den opplevelsen pasientene har, blir det vanskelig for pasienten å bli lyttet til, trodd på og forstått når den forteller noe annet.

Forskning som ikke er til nytte for objektene vil være i strid med de etiske forpliktelsene forskerne har. Forskingen vil også gjøre det vanskelig for legen å ivareta pasientene, og det vil være med på å undergrave regjeringens målsetning om at den samiske befolkningen skal ha et like godt møte med helse- og sosialtjenesten som den øvrige befolkningen.

Som helsepersonell må kunnskapen vi bruker oss av være relevant for våre pasienter i deres hverdag, samtidig som de funn vi gjør må forstås innenfor den virkeligheten, den konteksten de er hentet fra. Hva som er sant, hva som er viktig og riktig, kan være forskjellig i ulike kulturer(VI). Uttalelser i stil med "de forstår meg ikke", "jeg orker ikke forklare"(6) er dessverre altfor vanlige når samer skal begrunne hvorfor man gir opp å få hjelp i helsevesenet.

CBPR -community based participatory research

CBPR er en arbeidsform som i økende grad benyttes for å sikre at forskning på urfolksgrupper gjennomføres på en respektfull måte og for at forskningsresultater skal ha nytteverdi for urfolksgruppa⁽¹²⁾. Før prosjektet Reindrifas hverdag startet hadde metoden aldri vært prøvd med urfolk i Norge/Norden. Formålet med CBPR er å sikre at prosjekter gjennomføres på en måte som ivaretar det som er viktig, riktig og nyttig både for urfolket og forskninga.

---

^{VI} Med kultur i denne oppgaven refereres til hvordan mennesker forstår, opplever og handler utefra de normer, regler, kunnskaper og tradisjoner de som mennesker har og lever etter.

CBPR er bygd opp omkring ni hovedprinsipper⁽¹³⁾:

1. recognizes community as a unit of identity;
2. builds on strengths and resources within the community;
3. facilitates collaborative, equitable involvement of all partners in all phases of the research;
4. integrates knowledge and action for mutual benefit of all partners;
5. promotes a co-learning and empowering process that attends to social inequities;
6. involves a cyclic and iterative process;
7. addresses health from both positive and ecological perspectives;
8. disseminates findings and knowledge gained to all partners; and
9. involves a long-term commitment by all partners.

Prinsippene skal sikre gjensidighet og tillit gjennom god kommunikasjon og samhandling, og metoden innebærer et tett samarbeid mellom forskere/fagfolk/institusjon og urfolk/urfolksorgan. Den nære samhandlingen og kommunikasjonen øker muligheten for at forskerne skal kunne se resultatene i lys av det verdensbilde de er hentet fra. Forskerne gis muligheten å sette sine funn i rett kontekst slik at resultatene blir gjenkjennbare og nyttige for folket det forskes på. Forskingen skal videre bidra til at forskerne, og i sin tur helsevesenet får kunnskap og forståelse. I siste ledd skal pasienten møte et helsepersonell med forståelse, aksept og respekt for deres eventuelle ulikheter. En opplevelse som vil være med på å øke tilliten, tryggheten og troen på at hjelp vil bli gitt når den søkes.

Krysskulturell kommunikasjon

I Tidsskrift for Norsk legeförening, 2015 års sommernummer ble det satt fokus på kommunikasjonsproblematikk gjennom både språk og forskjellig kulturforståelse. I resultatene fra en studie gjort for å kartlegge utenlandske legers behov for en mentorordning, kommer det frem at norske leger er bekymret for at manglende språkkunnskaper og forståelse, for den norske væremåten kan ha kliniske konsekvenser. De utenlandske legene i studiet, opplever ikke forskjell i kultur og språk som et like stort problem⁽¹⁴⁾.

Det er økende erkjennelse i fagmiljøene for at god krysskulturell kommunikasjon er viktig. Vi vet at det er store kulturelle forskjeller i hvordan man forholder seg til helse, sykdom og ulike helseplager⁽¹⁵⁾ og det er økende erkjennelse i fagmiljøene for at god krysskulturell kommunikasjon er viktig. Ikke bare for å kunne gjennomføre utredning/behandling på en forsvarlig måte, men også for å unngå at personer som trenger helsetjenester kvier seg for å søke helsehjelp^(16, 17).

De fleste som jobber i det norske hjelpeapparat tilhører majoritetskulturen og har en fagutdanning som er basert på vestens idelogi. Hvordan denne kulturelle bakgrunn og utdanning påvirker arbeidet, den kunnskap og sannhet som helsearbeideren bærer med seg, i møtet med sine pasienter, blir sjeldent belyst eller reflektert rundt(18). Vi vet at mennesker ser og oppfatter ting forskjellig, utefra sin kulturelle bakgrunn. Vi vet at det gjelder pasienter så vel som behandler, men som regel er det pasientens kulturelle bakgrunn som blir sett på som den kompliserende faktor i møtet mellom pasient og helsepersonell⁽¹⁸⁾. Den bakgrunn og de kulturelt betingede kunnskapene helsearbeideren bærer med seg blir ofte oversett. Forskning har vist at legers opplevelse av møtet med den samiske pasienten ikke alltid samsvarer med pasientens(19). For å klare å møte sine pasienter i et krysskulturell perspektiv kreves det at også helsearbeideren er bevisst sine holdninger, hvor de kommer fra og hvordan de påvirker synet på pasientens plager.

Tillit

Tillit er et sentralt element i CBPR. Tillit er også et begrep med mange definisjoner og det beskrives med mange faktorer. Her vil det bli presentert hvordan tillit kan forstås og hva som er lagt til grunn når tillit har blitt brukt i denne undersøkelsen.

Viten –kjennskap mellom de to parter

Tilliten står ikke alene. Tillit finnes, gis og mottas mellom to parter. Når tillit gis så reflekterer det den kjennskapen, den som gir, har til den part som mottar. Tillit gis ikke til en ukjent motpart. Når tillit gis må giveren på en eller annen måte kjenne sin motpart -mottager. Giveren må ha en erfaring som forteller noe om hva den kan forvente utefra sine ønsker, det den spør av sin motpart og mottager.

Graden av tillit som er nødvendig styres av hva godt vi kjenner det individet vi gir vår tillit. Men det kreves ikke bare at vi kjenner individet som gis tilliten. Den som mottar tilliten må vite hvordan den skal forvalte den. Det individ som gir ifra seg tillit trenger å vite at mottageren har forståelse for giverens ønske og hvordan den vil at tilliten skal forvaltes. Giveren vil at mottager skal handle med ens beste som formål, men for å klare det kreves det at mottageren kjenner hva som er giverens beste.

Når vi har kjennskap -kunnskap, når vi vet alt, så trengs ikke tillit. Om vi kjenner en persons holdninger og vi vet hvordan personen reagerer og handler i alle situasjoner, trenger vi ikke å gi tillit. Tilliten bruker vi oss av når vi savner kunnskap. Tillit trenger vi når vi gir makt til andre, å handle med våres beste som intensjon, uten å vite sikkert hvordan og om dette individ vil forvalte makten den blir gitt.

Sårbarhet/risiko

Det å vise tillit involverer en risiko(20), en risiko der individet som viser tillit gjør seg sårbar ovenfor et annet individ. Å gi tillit er å gi ifra seg makt. Å gi makt til et individ som gis muligheten til å skade og bedra. Hvor stor risikoen for skade er kalkulerer vi utefra våre erfaringer og kjennskap til motparten. Om tillit brytes påføres individet som utsatte seg for risiko et tap. Størrelsen på tapet styres av individets ressurser. Et individ med store ressurser tåler bedre å tape. Et individ med lite ressurser risikerer å tape alt. Den svakere part vil av den grunn alltid utsette seg for en større risiko når den velger å vise tillit. Erfaringene individene gjør vil de senere ta med seg i møtet med nye.

Tidsdimensjon

Å erfare noe, å bli kjent med andre mennesker forutsetter tid. Det er en tidsdimensjon i tilliten. Tidsdimensjonen kobles til fortiden, til de erfaringer vi selve har, men også til de erfaringer mennesker før oss har hatt. Kollektive minner er uttrykk for ideer og tanker som blir personlige for de som identifiserer seg med en kultur, selv om de ikke er knyttet til egne erfarte minner. Minnene overføres via kulturell sosialisering, gjennom det forfedre har fortalt. Det kollektive minnet forklarer hvordan tilliten kan være et resultat av en historisk, sosial og kulturell prosess(21).

Så som tilliten kobles til fortiden kan den også kobles til fremtiden. Den kan beskrives som en bro mellom en persons tidligere erfaringer og dens forventninger til fremtiden.

Forventning

Kjennskapen og erfaringene vi har vil farge forventningene når vi gir ifra oss makt og viser tillit. Forventningene vil styres av den kalkulerede risikoen. Velger den som mottar tillit å handle med individets beste som formål og på den måten bekrefte tilliten, vil den vise at den er til å stole på. Om motsatt skjer, at tilliten brytes kan erfaringen med et tillitsbrudd føre til forsiktighet når det gjelder å utsette seg for ytterligere risiko.

Sånn som vi kan vise tillit til en person kan vi også vise tillit til institusjoner. Når vi vurderer tilliten til en institusjon, kan vi derimot ikke knytte tilliten til et enkelt menneskes handlinger. En institusjon vil bli vurdert utefra våre opplevelser med den, kunnskap/kjennskap til den, grad av kontakt med den, likhet i verdier og dens ressurser til å oppfylle en eventuell tillit. Til slutt vil institusjonens regler og verdigrunnlag være med å styre hvorvidt den prioriterer/ønsker å opprettholde tilliten(20).

I denne oppgaven har tillit blitt definert utefra hvorvidt *reindriftsutøverne har opplevd at forskerne i Reindriftas Hverdag er ærlige, dyktige og til å stole på*. I det ligger det at forskerne ses på som enkelte individer, men også som representanter for en institusjon –SANKS en integrert del av

spesialisthelsetjenesten i Finnmarkssykehuset. Verdigrunnlaget og reglene forskerne i prosjektet har er definert fra prinsippene i CBPR og CIHR^{VII}).

Metode

Rammene for prosjektet

Studentoppgaven er som skrevet om i innledningen et underprosjekt til Reindriftras hverdag. RnHv bruker CBPR som arbeidsmodell og følger CIHR (2007), etiske retningslinjer for helseforskning. Både hovedprosjektet, -RnHv og studentoppgaven er et samarbeidsprosjekt med NRL. Finnmarkssykehuset er ansvarlig forskningsinstitutt.

REK har vurdert studentoppgaven som ikke fremleggingspliktig.

Arbeidsgang

Før oppstart av oppgaven måtte forespørselen om studentprosjektet godkjennes av NRL og SANKS.

Alle prosjektmedarbeidere godkjennes av eierne til hovedprosjektet og signerer avtalen som garanterer at alt som gjøres i prosjektet blir gjort innenfor rammene og retningslinjene til prosjektet.

For å knytte studentoppgaven til universitetet ble det etablert en veilederordning med UiT og SANKS (forskningsansvarlig institusjon for hovedprosjektet).

I kontakt med begge veilederne arbeidets så prosjektplanen frem i januar 2015.

	Juni-Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Des	Jan	Feb	Mars-mai
Orienterere									
Intervjuguide									
Rekruttere									
Intervjue									
Transkribere og analysere									
Skrive rapport									

Tidsramme i prosjektplan

^{VII} Kanadiske helsemyndigheters retningslinjer for helseforskning på urfolk (CIHR, 2007).

Metodisk tilnærming - datainnsamling

For å få frem betydningen av folks erfaringer og for å få ta del av deres opplevelser, samt når det foreligger lite kunnskap på et tema, er kvalitativ forskning hensiktsmessig. Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side⁽²²⁾. Da reindriftsutøvernes erfaringer, på et relativt ukjent tema, skulle utforskes ble en kvalitativ metodologi ansett som hensiktsmessig.

Fokusgruppe

I utarbeidelse av intervjuguide og forberedelse for kommende individuelle intervjuer, er bruk av fokusgruppe seg. Fokusgruppe kan brukes som en eksplorativ undersøkelse for å belyse kollektive erfaringer, tanker og opplevelser av et (nytt) tema⁽²³⁾. Fokusgrupper kan gjennom sin dynamikk bidra med en rikere skala av tanker enn hva et personlig intervju ofte gjør⁽²⁴⁾. Bruken av fokusgrupper vil kunne belyse viktige og uforutsette temaer som er relevante for den bestemte gruppen, og er derfor viktige å ta med når temaer skal utforskes videre og utdypes, gjennom individuelle intervjuer.

Individuelle intervjuer

Individuelle intervjuer tar frem informasjon fra ulike individer med ulike erfaringer innenfor ulike temaer. Ulikhetene, men også kvaliteten ved de ulike temaene belyses. Variasjonen i de ulike individenes erfaringer kommer til syne, der ønsket er å forstå de forskjellige individenes perspektiver, sånn som de oppleves i den intervjuedes livsverden.

Et intervju kan sees på som et samspill. Et samspill i møtet mellom to individer der kunnskap blir produsert. En felles interesse knytter den som intervjuer til sin informant, og i møtet dannes kunnskap mellom individenes synspunkter⁽²⁵⁾. Det kan således sees på som en samtale mellom to personer, men det er ikke en åpen hverdagslig samtale mellom to likestilte individer. Et forskningsintervju vil være preget av en asymmetrisk maktrelasjon mellom den intervjuede og den som intervjuer. Den som intervjuer bestemmer tema, stiller spørsmål og fortolker den kunnskap som blir produsert og vil derfor inneha en viss makt ovenfor sin informant⁽²⁶⁾. I hvilken utstrekning den intervjuede ønsker å delta, dele av sin kunnskap og bidra til ny, vil være avhengig av relasjonen mellom de to partene. Deltagelsen, engasjeringen og tryggheten til å bidra vil påvirkes av hvorvidt den som intervjuer klarer å bygge tillit til sitt intervjuobjekt.

Observasjon

Deltagelse på NRL sitt landsmøte gav innblikk i hovedprosjektet og viktig kunnskap ble ervervet. På landsmøtet ble resultater fra hovedprosjektet presentert og viktige deler fra retningslinjene ble observert. Observasjoner fra landsmøtet sammen med deltagelse i referansegruppemøte i RnHv i Tromsø viste eksempler på hvordan CBPR som metode kan ta uttrykk, og ga innblikk i hvordan

samarbeidet mellom partene fungerte. Utover å se metoden i praksis ble viktige deler av metoden implisert i studentoppgaven. I Tromsø ble bl.a. oppgaven diskutert med referansegruppen, som en del i å ivareta kontekst i henhold til målgruppen.

Utvalg og rekruttering av informanter

For å ivareta forskningskvalitet og unngå skjevheter grunnet subjektive, uforutsette eller situasjonsstyrte faktorer, samt for å ivareta kontrollbarheten ble planlegging og en systematisk gjennomføring sett på som nødvendig.

Fokusgruppe som metode forutsetter ikke et tilfeldig utvalg. Resultatene skal ikke generaliseres til en hel befolkning, men ønsker å belyse og utdype forskjellige temaer innen ulike grupper.

Inklusjonskriterier vil variere utefra formål, og per i dag finnes det ingen enighet i hvilket antall deltagere som er mest hensiktsmessig. Rekommandasjonene med ulike motiveringer gir stor variasjon.

I denne undersøkelsen ble det sett på som hensiktsmessig med en gruppe bestående av reindriftsutøvere med ulik alder og kjønn for å speile variasjoner innad i gruppen. Rekrutteringen foregikk av praktiske årsaker i det reindriftssamiske miljøet i Rørosregionen. Store avstander, økonomiske forutsetninger og tid gjorde den geografiske begrensningen nødvendig. Til rekrutteringen ble snowballmetoden brukt. Forespørselen om deltagelse inneholdt informasjon om studentoppgaven, hensikten med fokusgruppen og hvilke spørsmål som skulle diskuteres.

Deltagerne i individuelle intervju måtte ha nødvendig kjennskap og erfaring av CBPR hvilket begrenset utvalget til reindriftsutøvere involverte i RnHv. Utefra angitt forutsetning var ikke antallet stort nok til at verken ytterligere inklusjons eller eksklusjonskriterier ble sett på som hensiktsmessige.

Forespørsel om deltagelse i intervju ble sendt ut den 25. oktober på mail. Ved interesse for deltagelse ble reindriftsutøverne bedt om å ta kontakt med u.t. Etter første utsendelse ble to påminnelser sendt ut, og ved utgangen av desember hadde 8 personer svart på forespørselen. Av hensyn til fastsatt tidsplan ble rekrutteringen avsluttet etter at 8 deltagere meldt seg.

Vedlegg 1: skriftlig forespørsel.

Utvalget

Fokusgruppe

Gruppen hadde en aldersspredning fra 30 til 70 år med deltagelse fra begge kjønn.

Undertegnede samboer ble forspurt om deltagelse, men grunnet relasjonen til u.t ble han ekskludert. Gjennom hele prosjektet har han vært en viktig diskusjonspartner, og det særlig i

prosessen frem mot intervjuene. Hensikten med fokusgruppe var å belyse temaet fra flere og nye vinkler. En hensikt som ble vurdert å kunne undergraves gjennom hans deltagelse.

Individuelle intervjuer

8 personer viste interesse for deltagelse, 6 ble intervjuet. 3 kvinner og 3 menn, med en aldersspredning på 40-70 år og en geografisk spredning fra Sør-trønderlag til Finnmark i nord.

På grunn av praktiske og tidsmessige årsaker ble ikke to av de som meldte interesse intervjuet. I forhold til den aldersmessige, kjønnsmessige og geografiske spredningen kan det ikke antas å hatt noen effekt, men utefra antall og variasjon i informasjon kan det tenkes at de ville bidratt med utfyllende erfaringer/kunnskap. Likeså går det å stille spørsmål ved fordelingen mellom de som viste interesse og de som ikke ønsket å bli intervjuet. De som var motiverte og ønsket å delta skiller de seg som gruppe fra de som ikke ønsket å delta?

Intervjuguide

Intervjuguiden siktet til å inneholde en oversikt over temaer som gjennom intervjuet ville belyse valgte problemstillinger. En indirekte struktur ble brukt, der generelle åpninger (grand tour questions) introduserte temaene som så kunne følges opp med mer spesifikke spørsmål ved behov.

Arbeidet og utformingen av den semi-strukturerte intervjuguiden ble innledet med en analyse av materialet fra fokusgruppen. Mange ting ble diskutert i fokusgruppen, men det som gjentok seg og det deltagerne fokusert ekstra på, og anså som viktigst, ble tatt med videre.

Fokusgruppens erfaringer sammen med observasjoner fra referansegruppen i Tromsø og retningslinjene brukt i RnHv ble så brukt i utarbeidelsen av intervjuguiden.

Undersøkelsen/intervjuguiden ønsket å besvare hvordan reindriftsutøverne hadde det, hva som skjedde og hvordan, og hva de opplevde. Ønsket var å utløse spontane beskrivelser i motsetning til å bare utforske forutinntatte antakelser.

Gjennom prosessen ble spørsmålene i intervjuguiden arbeidet med i flere runder hvor:

- 1) Hovedspørsmålene ble besvarte
- 2) Det ble formulert et forskningsspørsmål for hver og et av spørsmålene i intervjuguiden.
- 3) Det ble søkt etter overlapp mellom spørsmålene. Kunne noen slås sammen?
- 4) Det ble vurdert hvorvidt all ønsket informasjon ville bli innhentet om spørsmålene ble besvarte. Savnet intervjuguiden noe? Kunne det som var savnet i så fall føres inn som et utdypningsspørsmål, under et hovedspørsmål, eller måtte et nytt hovedspørsmål formuleres?

Til sist ble alle spørsmål på nytt gjennomgått for å finne ut om noen var overflødige.

Når arbeidet med intervjuguiden var ferdig sto det igjen 7 hoved/forskningsspørsmål.

Vært forskningsspørsmål ble beregnet til å generere 5-7 min intervjutid og således ville hovedspørsmål resultere i ca. 40-60 min intervjutid. I forhold til angitt tidsramme for hele prosjektet ble det sett på som rimelig.

Minipilot

For å teste intervjuguidens face-validity ble det gjennomført to minipiloter. Spørsmålet var hvorvidt intervjuguiden var hensiktsmessig eller om den måtte bearbeides ytterligere. To personer fra reindriftsnæringen med erfaring fra forskning ble brukt som referenter.

I minipilotene var den metodiske tilnærmingen, spørsmål spesifikke for bruken av CBPR, vanskelig å få utdypet. Å evaluere/diskutere et tema forutsetter kjennskap til temaet, noe ingen av testpilotene kunne forutsettes å ha. Spørsmålene som i minipilotene savnet face-validitet ble derfor ikke redigerte. Det ble vurdert at et intervju, med de med kjennskap og erfaring av CBPR, ville gi et annet utfall.

Deltagerne til minipilotene ble tilfeldig valgte reindriftsutøvere med tid, interesse og kjennskap til hovedprosjektet og forskning.

Vedlegg 2: intervjuguide.

Gjennomføring av datainnsamling

Fokusgruppe

På grunn av en intensiv periode i reindriften måtte dato for fokusgruppe flyttes frem to ganger og den endelige datoen ble til slutt fastsatt kvelden før gjennomføring.

Fokusgruppen ble holdt hjemme hos undertegnede på Røros. Samtalen foregikk over 4 timer med en pause. Alle deltagerne var godt involvert, og etter deres egen tilbakemelding følte de at de fikk rom til å bidra med sine tanker omkring forskning i reindrifta, på godt og vondt.

Undertegnedes rolle under fokusgruppen var som moderator. Moderator introduserte med en kortere presentasjon av studentoppgaven, en gjennomgang av formålet med fokusgruppen og dens problemstillinger. Det ble gitt informasjon om retten til å trekke seg fra deltagelse, bevarende av anonymitet, bruken av lydopptaker og at lydfilen ville bli slettet etter gjennomgang. En overensstemmelse om taushet mellom deltagerne ble også foretatt. Etter at diskusjonen var innledet styrte deltagerne diskusjonen seg imellom. Moderator blandet seg kun i når temaet var kommet for

langt utenfor problemstillingen, eller det trengtes utdypning for å klargjøre utsagn. Diskusjonen ble avsluttet gjennom en kort oppsummering over de elementer som var blitt diskutert og deltagerne fikk mulighet til å gi ytterligere/utdypende kommentarer. Notater ble tatt underveis samtidig som hele samtalen ble tatt opp på lydfil. Lydfilen ble slettet etter gjennomgang

Individuelle intervjuer

Etter at forespurte hadde svart på henvendelse, ble det gjennom mail og telefonkontakt avtalt muligheten for livemøte og dens eventuell plass og tidspunkt. På grunn uforutsigbarheten i reindrifutøvernes hverdag og lange avstander mellom deltagerens bopsetningsområder kunne ikke alle intervjuer planlegges. 5/6 intervjuer ble fastsatt på kort varsel.

To av intervjuene ble gjennomført på forskjellige tidspunkt på Stjørdal, to i Oslo, en på Røros, og en i Tromsø. Omgivelsene for intervjuene varierte, fem personer ble intervjuet i forskjellige miljøer på ulike hotell og en på besøk hos u.t. på Røros. Alle intervjuene ble gjennomførte i tidsperioden oktober-januar. Intervjutiden varierte mellom 30 min. og 1t. 40 min. og ble alle tatt opp på lydfil.

Før intervjuet startet ble studentoppgaven kort presentert, det ble gjennomgått bevarende av anonymitet til informantene og taushetsplikten for undertegnede som involvert i RnHv, både i forhold til de som informanter og prosjektet som helhet.

Gjennom intervjuet ble hovedtemaer og noen hovedspørsmål presentert og deltagerne ble oppfordret til å prate mest mulig fritt. Der utdypelse var ønsket, der noe ble oppfattet som uklart, eller det fantes usikkerhet i henhold til hva informanten mente/forklarte/beskrev, ble de bedt om å utdype videre og konkretisere. Etter at alle forskningsspørsmål var blitt gjennomgått og innen intervjuet ble avsluttet ble informantene spurt hvorvidt de ønsket å tilføre noe ytterligere. Var det noe som ikke var nevnt og som informanten anså viktig at ble videreført i arbeidet? Etter avsluttet intervju ble intervjuet gjennomgått i minnet og det som hadde blitt spesielt lagt merke til ble nedtegnet. Ting som ble notert var hva som hadde engasjert informanten ekstra, hva den la vekt på og om det var noe den ikke ønsket å snakke om etc.

Opplevelsen var at informantene ønsket å dele sine erfaringer, og så på det som noe positivt at det ble gjort en undersøkelse av deres erfaringer. Overlag var intervjusituasjonene preget av en positiv atmosfære, et avslappet møte der det aldri var langt fra verken latter eller å snakke om temaer som kunne oppleves som både alvorlige og såre.

Forskerrollen

Å gjennomføre hele prosessen selv, -forarbeidet, intervjuer og analyser har hatt flere fordeler. Fokusgruppeintervjuet ga viktig forkunnskap vedrørende hva som ville være viktig, hva som ikke ble

vektlagt, både vitenskapelig og emosjonelt av reindriftsutøverne. Å på forhånd ha lest om det eller fått det fortalt ville ikke bidratt med den samme kontekst. Kontekst som var viktig både i utarbeidelsen av intervjuguide og i møte med senere intervjuobjekter. Fordelen av å gjennomgå hele prosessen viste seg også i analyseprosessen. Å ha utarbeidet spørsmålene, intervjuet, lyttet til intervjuene gjentatte ganger, både etter gjennomføring og under transkripsjon gjorde materialet lettere å håndtere.

En ulempe med å arbeide på egenhånd er fraværet av diskusjon. Uten diskusjon kan man spore seg inn i egne tankebaner og på den måten risikerer man å overse opplysninger. Her kan det antas at andres bidrag og diskusjoner ville ført til en annen vinkel på prosjektet, kanskje et annet tema hadde blitt utforsket og analysert.

Som forsker og medlem av målgruppen finnes det mange fordeler, men også ulemper. Å tillempe seg kunnskap om reindrift, levemåten og tenkemåten kan være vanskelig. Å selv levd/leve i det gjør at du som forsker ikke trenger å få det som målgruppen anser som grunnleggende forklart, som forsker slipper du å stille spørsmål ved ting som for målgruppen er selvklarheter. Du slipper å stille spørsmål som for målgruppen kan oppleves støtende. Som forsker vet du mye om hva som er viktig, hva man er opptatt av og har forståelse for hvordan det daglige livet kan se ut, samtidig som du som forsker kjenner de kulturelle koder som kan skille seg fra andre kulturer. I forhold til studentoppgaven vil det sees som spesielt relevant i intervjusituasjon og analyse. Et intervju er som tidligere uttrykt en dobbel prosess. Det er kunnskapsskapende samtidig som samtalen bygger en relasjon. Informanten er avhengig av en viss tillit til den som intervjuer for å oppleve frihet til å dele. Videre kan det være vanskelig å snakke om sensitive temaer med noen som ikke har kjennskap til din bakgrunn.

I det samiske miljøet vil du bare gjennom å hilse, kunne få kjennskap til hvem personen er og i noen korte setninger plassere personen inn i en kontekst. En kontekst der engstelse for kulturelt betinget misforståelse og misbruk av innsamlet materiale i en forskerrolle kan dempes. På en annen side kan kjennskapen til forskeren og dens tilhørighet gi engstelse for at eventuelle slektsbånd og andre relasjoner gjennom historie vil påvirke dens rolle som forsker.

Sápmi er stort og fra sør til nord er det kulturelle ulikheter, noen små andre store. Som sørsamisk forsker i møte med en same fra et annet område, må bevisstheten spisses og ting må evalueres utefra de eventuelle ulikheter som er bevisst og som kanskje ikke er bevisst i situasjonen. I ettertid av møter og interaksjoner vil det være nødvendig å evaluere og revurdere tolkninger, utefra den konteksten de har oppstått i.

I hele prosjektene har anonymitet vært en forutsetning for datainnsamling. Mange deltagere har kanskje ikke hatt behovet eller en tanke om det, men for å unngå en eventuell tilbakeholdenhet grunnet kjennskap til forskeren og gruppeinterne forhold, har det vært viktig. Anonymitet har vært viktig utefra flere aspekter enn å beskytte det enkelte individ.

Videre for å ivareta objektivitet har analytisk dobbeltsjekk av deler av materialet blitt foretatt av veileder.

Analyse

Analysen ble gjort av transkribert materiale fra intervjuene. Notater fra intervjuene, erfaringer fra fokusgruppeintervju og samarbeidsmøter med forskergruppen og NRL-representanter bidro med kontekstuell informasjon relevant for analysen.

Notater

Etter hvert intervju ble det notert hva informanten la vekt på, hva som engasjerte, om noen temaer var vanskeligere å snakke om, og om det var ting utenom som informanten valgte å ta opp, etc.

Transkripsjon

Lydfilene ble fortløpende transkribert og slettet etter transkripsjon. Med unntak for noen få temaer, med personlige innhold uten relevans for oppgaven og repetert humming, ble alt tatt med.

To av intervjuene bød på utfordringer grunnet dårlig lyd kvalitet. Noen få setninger kunne på grunn av lyd kvaliteten ikke transkribes. Det som ikke ble transkribert skal ikke ha betydelse for utfallet av analysen eller oppgaven. Under transkripsjonen ble flere plasser egne beskrivelser lagt til i transkripsjonen. Redigeringene av materialet ble kodet der:

- ( ) tomme parenteser angir at utskriveren ikke hører hva som blir sagt.
- (( )) doble parenteser angir utskriverens beskrivelser snarere enn transkripsjoner.

Når alle intervjuer var gjennomført bestod materialet av ca. 6t 40min opptak og 119 sider transkribert materiale.

Lytte til lydfiler

For å ikke gå glipp av viktig informasjon gjennom stemninger, uttrykk, betoning og for å bedre huske omstendighetene rundt intervjuene ble opptakene lyttet til repeterte ganger. Både før transkripsjon og under transkripsjonen.

Analytisk tilnærming:

Gjennom meningsfortetning av utsagn som berørte å ha kontakt med, opplevelser med, kjennskap til og kunnskap om forskergruppen og forskningen, samt andre temaer som gruppen satte i

sammenheng med tillit ble det kartlagt hvilke forhold informantgruppen vektlegger når de snakker om tillit. Spørsmålet som ble stilt under analysen var fra hvilke aspekter informantene pratet om tillit og hva de vektla de når de pratet om tillit.

Analysen trinn for trinn:

- 1) Trekke ut setningen med kontekst som omhandlet tema.
- 2) Komprimerte meningsinnholdet i utsagnene til de meningsbærende elementene.
- 3) Sorterte de meningsbærende elementer i overordnede kategorier.
- 4) Plukket ut de meningsbærende elementene hver for seg.
- 5) Komprimerte utsagnene ytterligere sånn at det grovt sett speilet de ulike erfaringene RU hadde.

Utsagnene ble ført opp som moment og hver person skåret mot de momentene dem tatt opp under intervjuet. Alt ble sortert etter person og dubletter av samme utsagn/element ble gjennom analysearbeidet utelukket.

Vedlegg 3: Skjematisk fremstilling.

Resultater:

Gjennom analyseprosessen kom flere meningsbærende elementer frem. Tre hovedtemaer og flere subtemaer ble avdekket som representerer informantenes erfaringer med innsyn, innflytelse og forventninger i møte med forskerne/institusjonen. Hovedtemaene med deres respektive subtemaer vil her bli presentert. Det vil også bli presentert noen resultater under *øvrige resultater*, da de ikke hører direkte inn under hovedkategoriene, men anses relevant for undersøkelsen.

Mange av sitatene har blitt redigerte. Den redigering som er gjort, er gjort av nødvendighet for å ivareta informantenes anonymitet. Språkvariasjoner og dialektale uttrykk er blitt byttet ut imot et normert språk.

Overordnet tema	Erfaringer med tillit i møte med forskere/helseinstitusjon		
Hovedtema	Erfaring med Innsyn	Erfaring med Innflytelse	Erfaring med Forventninger
Subtema 1	RU får forståelse når forskerne informerer og forklarer.	RU bidrar og blir hørt i prosessen.	RUs tidligere erfaring med forskning.
Subtema 2	Informasjonen er tilgjengelig, men krever egeninnsats.	RU kunnskap og kompetanse blir anerkjent og tatt på alvor.	RU forventer at den erfaringsdokumenterte kunnskapen skal bli dokumentert.
Subtema 3	Å være partner gjør at man har et aktivt forhold til å bli informert/hente ut informasjon.	RU bestemmer ikke alt, beslutninger som tas er resultatet av drøftinger mot konsensus.	Forventningene/forhåpningene om den praktiske nytteverdien for RU varierer.

Tabell: Oversikt over hvilke subtema som kom frem under analysen

Innsyn

Innsyn forteller noe om hva et individ vet om tanker, hendelser og prosesser hos et annet eller flere andre individer. Det kan være innsyn i hva en annen person vet, hvilke intensjoner/planer den andre har, hva den andre forventer/ønsker fra deg eller hva den skal gjøre med informasjon fra deg. Å få/ha innsyn kan sees på som en måte å erverve kunnskap på. Jo mer innsyn, -kunnskap du besitter, jo mindre trenger du å lure på og jo mindre risiko utsetter du deg for ved en antagelse. Gjennom innsyn vil risikovurderingen for tap bli enklere noe som i sin tur gjør at tryggheten i en tillitsrelasjon kan bli større.

Alle informanter fortalte hvordan de gjennom involvering og delaktighet har opplevd et reelt partnerskap. Hvordan en fortløpende involveringen fra forskernes side har vært med på å skape og sikre reindriftsutøverne innsyn i det som har foregått i prosjektet.

Det ble i intervjuet spesifikt spurt hvordan RU har opplevd informasjonsflyten mellom de to partene i prosjektet. Her kunne de fleste beskrive at de har hatt tilstrekkelig informasjon og at informasjonen har vært lett tilgjengelig.

”jeg synes at det fungerte kjempegodt...har gjort en kjempejobb...er veldig åpen i alt, forteller alt hva som har skjedd og hva som ikke har skjedd.”

Flere av deltagerne påpekte at det bare var å spørre visst de lurte på noe. De beskrev forskerne som villige til å forklare og dele sin kunnskap. Samtidig som det ble sagt at de som involverte, som partner måtte ha et aktivt forhold til informasjonen. De kunne ikke bare sitte å tro at informasjonen skulle

komme til de. De måtte selv involvere seg, ikke bare være med på møtene, men de måtte være nærværende. Gjennom å involvere seg og ha et aktivt forhold til informasjon kunne RU erverve seg kunnskap og forståelse.

"..det er jo noen ord man ikke forstår, forskningsteknisk eller hva man skal si, men men ellers har de vært veldig behjelpelige med å forklare hva de forskjellige, så sen så er, har jeg forstått alt som har blitt sagt å skrevet. "

"Også er det bare sånn at er det noe man har villet vite så har man kunnet ta kontakt, så det er jo opp til en selv, man skal ikke bare sitte å si at andre, man må selv også være aktør, aktiv i forhold til den informasjon."

Informasjon ble av flere beskrevet på en generell basis som vanskelig. Vanskelig i alle sammenhenger. Gjeldende samarbeidet mellom RU og forskere ble det sagt at uansett om det virker som om man snakker samme språk, er det fort gjort at ting blir misforstått når fagterminologi blir brukt. Det ble påpekt at informasjon må gis på et språk som blir forstått av mottageren.

"..klarer ikke å forenkle, å skape å gjøre det lettfattelige og så, og så videre. Det er fryktelig vanskelig uansett hva du driver."

Flere kunne vurdere hvorvidt den egne kompetansen var sterk nok til å forstå det som ble fortalt og gjennomført. På oppfølgingsspørsmål om hvorvidt de mente at kompetansen til å "stille de rette spørsmål" begrenset, ble det påpekt at ting som de i utgangspunktet ikke har spurt om, ofte ble belyst gjennom de mange møter og diskusjoner forskergruppen har hatt med reindriftsutøverne.

"Jeg føler litt mer sånn, stoler jeg på min egen kompetanse til å vurdere det her, eller litt sånn der, det føles litt sånn som sommerfugler i magen, går det her bra."

Å få innsyn er ikke beskrevet av RU som et enkelt og "raskt avklarert" forhold. Det blir beskrevet hvordan det må brukes tid og gis rom for deltagelse, spørsmål og vurderinger. At god kommunikasjon gjennom deling av tanker og kunnskap åpner for reelt innsyn.

Innflytelse

Å ha tillit i forhold til innflytelse betyr at du kan stole på at din motpart er informert, forstår og tar hensyn til hva som er viktig for deg. På denne måten gir du ifra deg makt samtidig som din motpart kan velge å fordele makten mellom dere og gi deg medbestemmelse.

Alle informantene pratet om hvordan de har blitt involvert, fått delta og fått innflytelse i forskningen fra ulike aspekter.

På spørsmål om hvorvidt RU ble hørt av forskerne, bekreftet alle. Forskerne ble beskrevne som nysgjerrige på reindriftsutøvernes meninger og tanker, og de ble beskrevne som flinke til å lytte.

Flere påpekte hvordan deres meninger har blitt tatt på alvor og at det har vært godt rom for å få sagt, delt og drøftet sine meninger og tanker.

"..de har jo vært ute i reindriftsmiljøet og pratet med folk om det her, de har møtt reindriftsutøvere på veldig mange arenaer, og fått veldig mange inputs og mange innspill, og så skulle de prøve å forstå "hva er det". "Hva er det" de forteller til oss nå, og så sjekket de ut, er det sånn å forstå? Er det sånn å forstå, har vi gjort, har vi skjønt det her rett?... Og så svarte jeg...ja det er sånn det er, eller at nei ikke riktig, å nei nu må jeg prøve å forklare på nytt igjen."

Når informantene pratet om å ha innflytelse i prosjektet ble det påpekt at den innflytelsen de hadde ikke betydde at de bestemte. De hadde innflytelse utefra sin kompetanse. RU opplevde at forskerne var bevisst deres kompetanse og ønsket å bruke/ta del av den. Forskerne og RU ble erkjent forskjellig kunnskap, kunnskap som ble sett på som viktig og nyttig i ulike deler av prosjektet.

"..når vi diskuterte om hvilke temaer som skal, som skal være med og ikke være med, og kanskje hvor vi skal ha fokus der var det jo, der var det jo jeg som satt inne med det meste av kompetansen og der var det, de satte pris på min kunnskap, min bakgrunn og mitt syn."

Det ble beskrevet hvordan beslutninger ble tatt etter konsensus. Ting ble diskutert og beslutninger tatt etter at de nådd enighet.

"..altså nå er det ting jeg kanskje har hatt et annet syn på, men da har vi diskutert det i gruppa og landet på noe som vi kan bli enig om på en måte, før det er ikke det at jeg har blitt avvist, og jeg har gått ut fra møtene og vi har vært uenige, men det er klart at i gruppen har vi hatt diskusjoner om ting og vi har kanskje hatt litt forskjellige perspektiver og sånne ting, men da har vi diskutert oss frem til noe som vi har følt at det her, det her kan vi, det kan vi stå inne for."

I det store og hele forteller alle informantene om de samme opplevelsene med innflytelse.

Reindriftsutøverne har opplevd en velvilje og et ønske fra forskernes side om at deres kompetanse skal bli brukt på best mulig måte, til fordel for god og nyttig forskning. Gjennom å lytte til og spørre reindriftsutøverne har forskerne kunnet ta del av reindriftsutøvernes kunnskap og på den måten også gi RU innflytelse.

Forventninger

Det går å ha forventninger til mangt. Det kan være forventninger til seg selv, til ting og opplevelser, forventninger til andre mennesker og forventninger til institusjoner/organisasjoner. Som drøftet i innledningen er samer en gruppe mennesker som bærer med seg mange erfaringer fra eget liv og fra andres. Erfaringer samer og reindriftsutøvere har hatt, med den norske stat og ulike institusjoner, er ikke alle gode. Erfaringer du gjør i ulike situasjoner tar du med deg i møte med nye. Når du møter en situasjon kan du kjenne deg igjen og føle trygghet eller du kan kanskje oppleve en usikkerhet.

Tryggheten eller usikkerheten er en konsekvens av dine tidligere erfaringer. Har du gitt tillit, utsatt

deg for risiko og tapt, vil du basert på erfaring forvente at det samme mest sannsynlig vil skje i en lignende situasjon. Eventuelle forventningene vil dempes.

Informantenes forventninger var forskjellige. Noen fortalte om klare forventninger fra starten av, de visste hvorfor de hadde gått inn i prosjektet og hva de hadde sett for seg skulle komme ut av det, samtidig som noen fortalte at de ikke har hatt noen forventninger i det heletatt.

Forventningen om å dokumentere erfaringsbasert kunnskap var en forventning som gjentok seg. Den kunnskapen RU satt på skulle bli vitenskapelig dokumentert. De fleste hadde fra starten av, eller fikk gjennom prosjektet en veldig klar formening om hvordan denne kunnskapen skulle brukes.

”Det finnes jo nesten ingenting, og jeg tenkte at endelig endelig er det noen som tar oss på alvor, noen som, ja og så tenkte jeg at også ja, det her er, det her er, nå får vi endelig, eller, etter det her prosjektet, er det, da har vi noen ting å vise til”

En informant tvilte dog på hvordan resultatene praktisk skulle bli nyttige.

”Jo, nei som det ser ut for meg i dag så, så har det vært nyttig å gjennomføre det her, men man får, får ille håpe det at mange i reindriften som leser rapporten og, og likens diskuterer den, det som ofte skjer er jo det at ”jaha nu er vi ferdig med det her og da legger vi det i skuffen”, det ligger vanvittig mye rapporter og utredninger som, som også er relevant i dag, men de blir bare liggende der.”

Det ble som nevnt tidligere, beskrevet av flere informanter hvordan forventningene har kommet under prosjektets gang. Gjennom arbeidet og økt kjennskap til prosjektet har forventninger blitt bygd opp. Flere kunne etterhvert, se hvordan forskningen ble nyttig og viktig på flere sett enn de i utgangspunktet hadde tenkt seg. Lave forventninger ble byttet ut mot nye og flere.

”...når man kommer seg inn i en sak og begynner å forske så går man mer inn i dybden av for eksempel forskning, så blir man jo mer å mer interessert og forventningene ble jo også deretter. Det er jo slik det er. Når man ikke er inne i noe, noe ukjent så vet man ikke hva man skal forvente heller.”

Forventninger som har forandret seg var ikke bare til forskningsresultatene, men også til forskerne.

”Altså jeg visste ikke hva jeg skulle forvente. Du må huske på det, at jeg gikk inn i det her med ganske lave forventninger, og når man har lave forventninger så skal det ikke veldig mye til for at man skal få veldig mye mere tillit. Så utgangspunktet var jo ikke veldig veldig sånn høy, høye tanker om at det her... mitt utgangspunkt var at jeg hadde ikke veldig høye forventninger og da blir det automatisk også den her overraskelsen, tilliten, tillitshevingen stor når man ser at ok, her er det faktisk noen som har tenkt og har kunnskapen om andre måter å gjøre ting på som er mer nyttig for oss og som gjør at vi faktisk er med å styre det her skipet”

Forventninger som ble påpekt av flere var hvordan den vitenskapsbaserte kunnskapen skal kunne bidra politisk. Det ble sagt at forskningen skal vise at den politikk som utøves i Norge har effekt på mennesker. At politikken som føres ikke betyr et enkelt inngrep, men at inngrepene finnes og har

effekt for det enkelte menneske, hos små barn og den store familien. Det ble også beskrevet et ønske om at forskningen skal øke kunnskapen og bedre behandling for reindriftsutøvere i møte med helsetjenesten. Den dokumenterte kunnskapen skal øke muligheten for at pasientene skal bli møtt med en større forståelse for deres situasjon og at symptomer og funn skal sees i kontekst av de effekter og konsekvenser de har for individene i deres hverdag.

”Så vi håper jo at den her forskningen, resultatene av den her forskningen skal være til nytte for oss på mange måter. Både til forståelse utav næringen vår og forståelse utav helse våres når vi kommer til, når vi møter offentlige tjenester....om jeg kommer til deg som lege og sier at jeg er i reindriften så skal du kunne forstå mer sånn hva jeg er utsatt for og ta mine symptomer utefra det. Og ikke bare si at det bare er en finger, med den kan du gå på jobb. Uten å vite at den her fingeren den må jeg ha i gjerdet for å gjøre jobben min, men det er jo sånn vi blir behandlet.”

Forventningene dreide seg i hovedsak rundt hvordan den erfaringsbaserte kunnskapen gjennom vitenskapelig dokumentasjon, på ulike vis, skal ha effekt på livet og omgivelsene til RU. Disse forventningene gir ikke uttrykk for å ha vært klart definerte fra starten av, men at mulighetene og bruken av forskningsresultatene har vokst gjennom prosjektet.

Øvrige resultater

Alle informanter unntatt en sa at de ville anbefale CBPR som metode til andre reindriftsutøvere som skulle involvere seg i forskning. Det ble av flere sagt at de fra starten av ikke visste hva metoden ville bety, men at de med dagens erfaring ikke ønsket å bruke noen annen metode i fremtidig forskning.

”Jeg hadde ikke villet anbefalt noen reindriftsutøvere til å gå inn i noen prosjekt, som ikke bruker samme arbeidsmetode...jeg føler at den ivaretar det som er viktig å bli ivare tatt på.”

Diskusjon

Spørsmålet som ble stilt var hvorvidt CBPR som arbeidsmetode hadde klart å bygge tillit mellom reindriftsutøverne og forskerne/forskningen. I analysen ble det tatt utgangspunkt i informantenes erfaringer og tanker om innsyn, innflytelse og forventninger i prosjektet.

CBPR er en metode som skal involvere menneskene som det forskes på i forskningsprosessen. For å finne ut hva som er viktig å forske på for målgruppen, påser metoden at kunnskapen hentes fra de som har den. Objektene blir ikke bare sett på som objekter, men også som en partner nødvendig å involvere i forskningen. Objektene i forskningen hjelper forskerne å tolke de funnene de gjør i rett kontekst. I denne undersøkelsen forteller reindriftsutøverne hvordan de har vært delaktige og involverte. Hvordan de gjennom involvering har fått lov å sitte med på de samme møtene som forskerne, at de har vært på plass der diskusjonene om forskningen har funnet sted. Gjennom den involveringen og delaktigheten, det partnerskapet reindriftsutøverne har opplevd i dette prosjektet,

har deres innsyn og innflytelse blitt påvirket samtidig som deres forventninger til prosjektet og dets nytteverdi for de som målgruppe, har blitt styrket.

Innflytelse

Flere i dette prosjektet forteller hvordan de i tidligere forskningsprosjekter og i andre sammenheng der reindriftsutøverne vært involverte, ikke blitt tatt på alvor. At kunnskapen de besitter ikke har blitt sett på som riktig og viktig. Det har blitt beskrevet hvordan det alltid finnes andre, uten erfaring fra reindriften som vet bedre enn de, når reindrift og deres hverdag blir diskutert.

Å gi reindriftsutøverne innflytelse i dette prosjektet har bidratt til at reindriftsutøverne har opplevd anerkjennelse. Anerkjennelse for sin kunnskap. Forskerne har sett og erkjent den kompetansen som reindriftsutøverne har. Når reindriftsutøverne pratet om innflytelse har de beskrevet hvordan de blitt hørt, hvordan forskerne lyttet til de og tatt de på alvor.

Når vi lytter åpner vi oss for muligheten å motta kunnskap. Gjennom å lytte kan vi motta kunnskap som hjelper oss å forstå, samtidig som vi gjennom forståelse og erkjennelse av andres kunnskap vil lytte. Reindriftsutøverne i prosjektet beskriver hvordan forskerne, gjennom å lytte, har gitt reindriftsutøverne trygghet og tillit til at forskerne har hatt innsikt i hva som er viktig for reindriftsutøverne. At forskerne gjennom å lytte til reindriftsutøverne har fått forståelse for reindriftsutøverne og deres tanker. Gjennom å lytte har forskerne gitt reindriftsutøverne innflytelse og reindriftsutøverne har opplevd en trygghet ovenfor forskerne. Reindriftsutøverne har kunnet se og oppleve at forskerne tatt hensyn til hva som er viktig for de. Forskerne har altså ikke bare sagt at de lytter, men reindriftsutøverne har opplevd at de lytter.

Innsyn

Gjennom å være på plass, gjennom å være en del av forskningsprosessen har reindriftsutøverne ervervet kunnskap om hvordan en forskningsprosess går til. De har fått erfare diskusjonene, de har fått økt forståelse for hvorfor ting blir gjort på forskjellige måter og de har fått innsyn, -fått oppleve i at deres kunnskap blir ivaretatt. De erfaringer som reindriftsutøverne tok med seg inn i prosjektet, de egne og de eventuelt kollektivt ervervede har blitt tilført nye. Innsyn og kjennskap til forskerne og deres arbeid har bidratt til nye erfaringer. Erfaringer som utefra et tillitsperspektiv vil påvirke nye risikokalkuleringer. De eventuelle tanker reindriftsutøverne hatt om at forskningen ikke ville være de til gagn, at den ville bli løftet ut av sin kontekst og bli brukt på en måte som ville skade, har gjennom innsyn kunnet forminskes. Gamle erfaringer har tilført nye.

Informantene forteller hvordan informasjon –muligheten til innsyn kan være vanskelig. Det som må merkes er at de selv ser et eget ansvar i å tilegne seg informasjonen, de sier at de må være aktive, at

de må spørre når de ikke forstår eller lurer på noe. Reindriftsutøverne har ervervet seg informasjon og kunnskap gjennom samtale. Det er en samtale som ikke alltid har vært enkel, men som gjennom velvilje mellom partene ført til forståelse hos begge i samarbeidet. Det går derfor å anta at en arena for samtale og diskusjon er en forutsetning for opplevelse av innsyn, at uten en arena for samtale ville ikke innsyn oppnås. En eventuell mailkorrespondanse, eller enveiskommunikasjon gjennom statusrapporter ville ikke generert den samme opplevelsen av innsyn hos reindriftsutøverne. For at informasjonsutbyttet og kunnskapservervelsen mellom partene skal kunne finne sted, så må plassen og tiden for dette utbyttet også eksistere.

Forventninger

Som påpekt i innledningen så styres våre forventninger i mangt utefra våre erfaringer. Har vi erfaringen av å gi ifra oss makt, gi tillit og tape, vil vi i neste omgang være mer forsiktige. Vi vil reservere oss og vi vil anpasse våre forventninger til det erfaringen tilsier er lempelig. Det reindriftsutøverne forteller reflekterer dette fenomenet. De har tidligere gitt tillit og tapt. Utefra de lave forventningene mange informanter hadde til Reindriftras hverdag i starten går det å anta at reindriftsutøverne tatt med seg de tidligere erfaringer inn i prosjektet. Reindriftsutøverne har så, gjennom å erverve nye erfaringer justert sine forventninger. Den nye erfaringen av at forskerne var til å stole på, opplevelsen av at deres stemme ble hørt og ivaretatt, kan antas ha forandret forventningene. Gjennom å føle trygghet til forskningen og tillit til forskerne har de kunnet høyne sine forventninger til at forskningen skal bli nyttig for de.

Er det CBPR eller kanskje noe annet?

Alle deltagerne forteller om hvordan de på en eller annen måte har blitt involvert, følt seg delaktig og opplevd et partnerskap. Flere er tydelige i at de ønsker CBPR brukt i fremtidige forskningsprosjekt der reindriftpopulasjonen skal studeres.

Det går å stille seg spørsmålet om det er metoden som gjør at reindriftsutøverne ønsker CBPR i fremtidige prosjekt, eller om grunnen ligger hos menneskene som har gjennomført metoden. En av informantene fortalte at den har hatt tillit til forskerne fra dag en. Informanten hadde blitt garantert forskerens troverdighet av en person den kjente godt, en person den stolte på. Tilliten denne person hadde ble så sett på som en garanti for forskerens troverdighet. Tilliten ble altså overført til informantene. Forskerne ble som en følge av denne overføring tatt for å være "reale" folk fra dag en. Til tross for at informanten også fortalte at metoden bekreftet denne tillit så var tilliten der før erfaringen med metoden. Det blir derfor nærliggende å si at det er menneskene og deres verdier som spiller rolle. Verdier til menneskene, i det her tilfellet forskerne. At forskerne, uansett metode, ville tatt med seg sine egne verdier inn i prosjektet og dermed ervervet tilliten til reindriftsutøverne,

uten bruken av CBPR. Skal vi da si at bruken av en metode som CBPR er unødvendig, at det som denne studentoppgaven undersøkte egentlig ikke er effekten av CBPR, men en evaluering av forskernes verdier og hvordan de påvirket tilliten til reindrifstutøverne? Min påstand er både ja og nei. Min tolkning er at forskerne i RnHv uansett ville ha ervervet seg tilliten til reindrifstutøverne, men sett i lys av reindrifstutøvernes tidligere erfaringer, så har disse verdiene ofte vært mangelfulle. Min påstand er at alle forskere ikke besitter disse verdiene som vekker tillit hos reindrifstutøverne og derfor er en metode som CBPR viktig. Har ikke forskerne verdiene fra tidligere så tar CBPR med seg de nødvendige verdiene til forskerne. Bruken av CBPR vil sikre at uansett holdning til forskerne så vil reindrifstutøverne bli tatt til vare. CBPR vil sikre at forskningens objekter blir hørt og at deres kunnskap blir tatt til vare på, for forskningens beste. Retningslinjene -verdiene som ligger i metoden vil hjelpe enhver forsker å oppfylle sine etiske forpliktelser –å forske til gagn for de menneskene den forsker på.

Overførbarhet av CBPR som medisinerstudent og blivende lege.

Som medisinerstudent, finnes det noe i CBPR som går å videreføre til det kliniske arbeidet med pasienter? Erfaringen fra informantene sier at det finnes mye. Det de forteller om har mange likhetstrekk med det pasienter, både samiske og ikke samiske pasienter forteller om. En mann jeg tror vil være enig med meg, er Edvin Schei.

Schei gav i 2015 ut boken –Lytt, Legerolle og kommunikasjon⁽²⁷⁾. I boken finnes et avsnitt som heter Å lytte – med forstand. Her beskriver Schei hvordan lytting ikke er noe man gjør med ørene, men at det er å finne frem til den andres perspektiv på verden. At det å lytte er å konstruere en forståelse som passer virkeligheten, sånn den fortøner seg for den andre. Han beskriver at oppskriften for å bli en god lege ikke er å være superflink og allvitende. Han sier at metoden er å sette sine egne ideer på vent og forstå at man ennå ikke vet det nødvendige.

Som skrevet om i innledningen kan krysskulturell kommunikasjon være utfordrende. Om vi antar at det er vanskelig fordi vi ikke besitter kunnskapen og forståelsen for vår samtalepartner, at vi ikke klarer å forstå ting utefra vår samtalepartners forståelsesperspektiv. At den verden den erfarer er ukjent, kan vi også anta at det vil bli lettere om vi tar med oss tankene fra CBPR om kommunikasjon mellom likeverdige parter, og det Schei prøver å lære sine lesere -å lytte for å forstå. At vi gjennom å lytte kan overbygge den eventuelle informasjons og kunnskapskløften mellom pasient og lege. At forskerne og legene gjennom å lytte kan råde bot på mye av den uvitenhet som Norges legestand innehar og fortsatt får tilført om det norske urfolk(10,11). Gjennom å lytte kan vi forstå og lettere lære når, hva og hvorfor vi skal ta det som våre pasienter sier på alvor, til tross for at det utefra vårt verdensbilde ikke er verken "sant" eller betydellesfullt.

Gjennom kommunikasjon der pasienten opplever seg tatt på alvor kan vi også erstatte en del av den mistillit og den vegring den samiske pasienten og eventuelt andre har når de besøker legen. Samtidig vil vi kunne unngå misforståelser mellom lege og pasient. At vi gjennom et godt samarbeid, basert på lytting, vil kunne unngå uønskede og potensielt alvorlige effekter grunnet misforståelser.

På lik linje som den forsker som ikke klarer å se sine objekters verdensbilde, produserer resultater som objektene ikke gjenkjenner seg i, vil en lege som ikke lytter, ikke få innsikt i sine pasienters virkelige problemer. Presis som forskere, må leger lytte for å forstå. Forstå for å foreta de rette valgene. Gjennom å lytte vil legen kunne skape et tillitsbyggende og bedre møte mellom seg og sin pasient.

Kommunikasjonen gjennom lytting hjelper forskerne i å bygge tillit til sine objekter og sannsynligheten for at det vil hjelpe legene med det samme er stor. Pasientene vil med større sannsynlighet føle seg ivaretatt, samtidig som de vil hjelpe legene å stille mer presise diagnoser. Erfaringer der pasienter ikke opplever seg hørt, situasjoner der pasienter ikke opplevd seg ivaretatt, der de gir legene kritikk for å ikke lytte vil også kunne byttes ut mot nye. For den samiske pasient kan det bety at de historiske prosesser den bærer med seg, bit for bit byttes ut mot en erfaring som gjør møtet med helsepersonellet og mottagelsen av hjelp lettere.

Min påstand er at teksten på baksiden av Scheis bok passer like godt for lege-pasient forholdet som for forsker-objekt forholdet.

”Ved å lytte kan du oppleve at ”vanskelige” pasienter blir ”spennende” pasienter. Og du vil antakelig stille mer presise diagnoser, bruke tiden bedre og få mer fornøyde pasienter.”(27).

Diskusjon av metode og materiale

Utvalg og rekruttering

Utvalget var begrenset utefra formålet. Å spørre noen uten erfaring av metoden ville vært hensiktsløst. For å utøke utvalget måtte undersøkelsen ha utvidet seg fra reindriftsutøvere til alle med erfaring av CBPR. Det ville ha undergravet formålet. Det som derimot må tas i betraktning er at de som deltok kan representere en relativ homogen gruppe, men kanskje ikke hele rekrutteringsgrunnlaget. Utefra noen informanters uttalelser finnes det grunn til å anta at de som ønsket å dele sine erfaringer er de som har hatt mest kjennskap og mest erfaring med prosjektet. Kanskje var informantene som deltok de med mest positive opplevelser. En informant påpekte at den følte en forpliktelse til deltagelse, ikke at den følte det som noe negativt, men at den ønsket at kunnskapen den ervervet i største mulige grad skulle nå andre. Det var for informanten viktig at kunnskapen ikke ble værende bare hos de som hadde vært involverte. Utefra denne og lignende

uttalelser går det å anta at informantene ikke ville ha meldt sin deltagelse om de ikke hadde følt den forpliktelsen som de fikk gjennom prosjektet. Men hva med de som ikke meldte seg? Opplevde ikke de denne forpliktelsen, og om de ikke gjorde det, hvorfor ikke? Det blir nærliggende å tro at det er de med mest erfaring som følte denne forpliktelsen. Om det er sånn mener jeg at det styrker oppgaven, det som derimot må sees som en svakhet er at to av de som meldte seg ikke ble intervjuet.

Opplevelser, ikke publiserte resultater

Det her er en undersøkelse som sikter til opplevelser i et annet prosjekt –RnHv. RnHv er ikke avsluttet og resultatene har per i dag ikke blitt publisert. Det betyr at opplevelsene kan forandre seg. En av de tingene som har blitt problematisert er at samer/reindrifstutøvere ikke gjenkjenner seg i resultatene som tidligere forskning har produsert. Om reindrifstutøverne i det her prosjektet vil gjøre det, vet vi ikke ennå, men lytter vi til informantene så har de tillit til og forhåpninger om at de vil gjøre det, fordi de har vært involverte. Det antas videre at resultatene vil bli godt mottatte av studiepopulasjonen av samme anledning. Reindrifstutøvernes involvering i forskningen antas å fungerer som en kvalitetssikring for studiepopulasjonen. Det faktum at flertallet av informantene ønsker CBPR brukt i alle fremtidige forskningsprosjekter (der reindrifstutøvere skal være studieobjekter) peker på at metoden sterkt påvirker tilliten til forskerne og prosjektet.

Så går det å stille seg spørsmålet om en forutsetning for at reindrifstutøverne skal godkjenne og gjenkjenne resultatene, er det samme som at de liker resultatene. Svaret er nei. Reindrifstutøverne forteller hvordan de har blitt hørt, noe de ser på som positivt for forskningen, de sier ingenting om at de skal gi svaret på hva som er riktig, hva forskningen skal vise/finne. I intervjuene har derimot muligheten for at forskningen kan resultere i resultater reindrifstutøverne ikke har forutsett blitt poengtert. Det har blitt sagt at det kan komme resultater reindrifstutøverne ikke anser positive eller som de vil like, men som en informant kommenterte det: "ja da er det sånn".

Utvalg av analysetema

Kvalitative intervjuer er tidskrevende og det forutsetter en større innsats fra informanter.

Informantene må sette av tid og det kreves et visst engasjement for at dataene skal være mer utfyllende enn rent kvantitative. Bruken av en kvantitativ datainnsamling ville kanskje generert flere svarende, men det ville ikke gitt den samme fargen og forståelsen av reindrifstutøvernes opplevelse som intervjuene har gjort. Informantene i denne undersøkelsen var over lag veldig engasjerte og ønsket å dele sine tanker. Deres engasjement, sammen med opplevelsene og møtet med andre involverte reindrifstutøvere i RnHv gjør meg trygg på at informantene svarer til en større del av reindrifstutøverne, om så ikke alle.

I analysen ble det tatt utgangspunkt i informantenes erfaringer og tanker om innsyn, innflytelse og forventninger i prosjektet. I dette utgangspunkt ligger det, at man gjennom fokus på andre faktorer vil kunne gjøre andre funn enn de som dette prosjektet har gjort.

Det er en pågående debatt...

Det er en pågående debatt om hvorvidt samer kan forske på samer. Hvorvidt samer som forsker på samer kan produsere gyldig -av mange kallet objektiv forskning. Jeg ønsker ikke å begi meg inn i den debatten, men ønsker å påpeke at min etnisitet, kulturelle tilhørighet og min tilknytning til reindriften har påvirket oppgaven, fra det jeg anser i en positiv bemerkning.

I prosjektet har ikke egen kunnskap blitt brukt for å produsere resultater, derimot har den blitt brukt til å utforske andres oppfatninger og tanker, på lik linje som leger gjør når de forsker på leger. Samer som forsker på samer får likt leger som forsker på leger⁽²⁸⁾ perspektivet av en "insider". Det kan gjøre forskerne blind for noen ting, men det åpner også opp for muligheten å belyse temaer som ellers ikke blir belyst. Gjennom denne oppgaven har den egne kjennskapen bl.a. blitt brukt i samtaler der kulturkompetanse har vært avgjørende for å få flyt i samtaler, og der den har vært en forutsetning for å forstå. Som samisk forsker innenfor det samiske har kjennskapen blitt brukt for å forstå de tanker informantene har delt. En kjennskap jeg anser like viktig i forskningsfeltet som i det fremtidige legeyrket. Vekten av kulturkompetanse som lege ble av en av informantene uttrykt med ordene:

"...forståelse utav næringen vår, og forståelse utav helsa våres når vi møter offentlige tjenester...om jeg kommer til deg som lege å sier at jeg er i reindriften så skal du kunne forså hva jeg er utsatt for og ta mine symptomer utefra det. Og ikke bare si at det bare er en finger, med den kan du gå på jobb. Uten vite at den her fingeren den må jeg ha i gjerdet for å gjøre jobben min, men det er jo sånn vi blir behandlet."

Informanten prater om vekten av å forstå kontekst. Som helsearbeider og som forsker i det samiske miljøet vil kjennskap til samfunnet og kulturen gjøre arbeidet enklere. Det beskrives et ønske fra informanten om å slippe å forklare de mest selvklaare ting. Som same kan forskeren/helsearbeideren lettere forstå sine informanter/pasienter samtidig som de også gjennom å hilse, fortelle sitt navn, og hvor de kommer fra ikke bare fortelle hvem de er, men de vil også si at "du trenger ikke å forklare alt for meg". Pasienten/informanten vil vite at forskeren/helsearbeideren kjenner konteksten, verdenen de lever i og lettere forstå hva som er viktig i den og hvorfor.

Min personlige oppfatning er at kulturkompetansen som en person, med samme bakgrunn som sine informantene har, vil være med på å styrke forskningen. Lytter vi til kritikken mange samiske forskere får kan det virke som at mange er uenig med meg, men mange vil også være enige. Det er en pågående debatt, og det beste vi som forskere kan gjøre er å klargjøre vårt perspektiv og hvordan

prosjektet er gjennomført og derigjennom gi leser mulighet til å vurdere forskningsmessig håndverk og analytisk kvalitet.

Konklusjon

I diskusjonen er det blitt problematisert hvorvidt det er metoden som ligger til grunn for reindriftsutøvernes tillit og gode opplevelser av RnHv. Undersøkelsen har klart å redegjøre for reindriftsutøvernes opplevelser av elementer i tillit, men vi må spørre oss om det er metoden eller forskernes holdninger og verdier som er avgjørende. For å få svar på det kreves ytterligere undersøkelser som ser på forskjellen mellom forskerinnvirkningen og metodeinnvirkningen. Det som derimot er tydelig er at metoden åpner for god kommunikasjon og et godt samarbeide mellom, to i utgangspunktet ganske forskjellige parter, med forskjellig bakgrunn og kunnskap. Gjennom metoden har disse to parter fått en arena for kunnskapsutbytte som ikke bare har bidratt til at reindriftsutøvere kjenner trygghet til prosjektet, men også bidratt til forskning der deres kontekst og forståelse har blitt ivaretatt. Reindriftsutøvere har gjennom prosjektet fått en opplevelse av at forskerne har forstått de. Reindriftsutøvere har gjennom prosjektets fremgang og deres ervervede opplevelser fått høynet sine forventninger til at forskningen vil ha nytteverdi for de. Reindriftsutøvere er over lag enige i at det her er en metode som passer de og det uttrykkes et ønske om at metoden skal bli brukt i fremtidige forskningsprosjekt som involverer reindriftsutøvere.

Etter å ha pratet med reindriftsutøvere involverte i Reindriftras hverdag, er jeg overbevist om at vi trenger mer forskning som involverer objektene på den måten som CBPR gjør, for å bedre forstå konteksten av funnene i forskningen. Ikke vil det bare være med på å øke nytteverdien for målgruppen, men det vil også være med på å sikre at de resultatene, de funnen som gjøres blir anerkjente som riktige av målgruppen. Det vil være spesielt relevant for grupper som eventuelt bærer med seg et kollektivt minne av negativt preg. At resultatene blir anerkjente av målgruppen vil også kunne sees på som kostnadseffektivt. Forskningsresultater som presenterer relevante funn, men ikke blir trodd på av målgruppen vil aldri kunne ha den samme samfunnsøkonomiske effektiviteten som resultater som blir trodd på, og erkjente av målgruppen, til hvilke eventuelle tiltak som følge av forskningen blir rettet.

Til sist har jeg som medisinerstudent blitt mer overbevisst om at alle forskere og helsearbeidere vil bli flinkere og bidra til bedre folkehelse om vi lærer å lytte og sette våre egne ideer på vent og forstå at vi ennå ikke vet det nødvendige.

Referanser

- ¹ International Labour Organisation (ILO). Convention on Indigenous and Tribal Peoples, No.169. (Revised), June 1989, Geneva.
- ² Helse- og sosialdepartementet (HOD). Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningen i Norge. NOU 1995:6, Oslo.
- ³ Helse- og sosialdepartementet (HOD). Mangfold og likeverd – regjeringens handlingsplan for helse og sosialtjenester til den samiske befolkningen i Norge 2002-2005.
- ⁴ Nyhus T, Melhus M, Lund E. Samisktaletende pasienter er mindre fornøyd med legetjenesten. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126:738-40
- ⁵ H Midtbøen A, Lidén H. Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. Rapport 2015:01. Institutt for samfunnsforskning, Oslo, 2015. ISBN: 978-82-7763-454-8
- ⁶ Hedlund M, Moe A. "DE FORSTÅR IKKE HVA SOM ER VIKTIG FOR OSS" Helsetjenester og sørsamer. NTF-rapport 2000:2 Nord-Trøndelagsforskning, 2000.
- ⁷ Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Samisk forskning og forskningsetikk. Publikasjon nr. 2, 2002, Oslo.
- ⁸ WMA (World Medical Association). Declaration of Helsinki - Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. 2013, October, Brazil.
- ⁹ Ruyter K, Solbakk JH, Førde R. *Medisinsk og helsefaglig etikk*. Gyldendal Akademisk 2007.
- ¹⁰ Heinemann K. Missvisande om samers hälsa. Psykologtidningen 27.04.16.
www.psykologforbundet.se/Psykologtidningen/Artiklar/Nyheter-och-artiklar/Aktuellt-BH/Missvisande-om-samers-halsa (30.04.16)
- ¹¹ Axelsson P. Unik studie om urfolkshälsa. Pressmeddelande från Umeå universitet. 25.04.16
<http://www.humfak.umu.se/nyhet//.cid267788> (30.04.16)
- ¹² LaVeaux D, Christopher S. Contextualizing CBPR: Key Principles of CBPR meet the Indigenous Research Context. *Pimatisiwin: A Journal of Aboriginal and Indigenous Community Health*, 7(1), 1 – 26 2009.
- ¹³ Israel B.A, Schulz A.J, Parker E.A, Becker A.B. Review of community-based research: assessing partnership approaches to improve public health. *Annual Review of Public Health*, 1998, 19, 173-202.
- ¹⁴ Sandbu M, Kamps A, Preljevic V, Javo C. Utenlandske leger i norsk psykiatri – behov for en mentorordning? *Tidsskr Nor Legeforen* 2015; 135:1133 – 7
- ¹⁵ Nissen-Meyer M. Likeverdige helsetjenester til alle. *Tidsskr Nor Legeforen* nr. 10, 2008; 128
- ¹⁶ Ulrey KL, Amason P. Intercultural communication between patients and health care providers: an exploration of intercultural communication effectiveness, cultural sensitivity, stress, and anxiety. *Health Commun* 2001; 13: 449–63.
- ¹⁷ Suurmond J, Seeleman C. Shared decision- making in an intercultural context. Barriers in the interaction between physicians and immigrant patients. *Patient Educ Couns* 2006; 60: 253–9.

-
- ¹⁸ Dunfjeld G. Møllersen S. Utvikling av et likeverdig psykisk helsevern til den samiske befolkningen I sørsamisk område. Erfaringer fra reiser I sørsamisk område. I Silviken, A. & Stordal, V. (red.), Samisk psykisk helsevern, Nye landskap, kjente steder og skjulte utfordringer, 2010: 203 – 222, Karasjok
- ¹⁹ Sørli T, Nergård JI. Treatment satisfaction and recovery in Saami and Norwegian patients following psychiatric hospital treatment: a comparative study. *Trancult Psychiatry* 2005; 42: 295-316
- ²⁰ Witsø Rafoss T. Tillitens årsaker – en komparativ undersøkelse av befolkningens og elitens institusjonelle tillit. Masteroppgave, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen, 2009.
- ²¹ Grosse J. Nordisk tillitsforskning – en kartlegging og verdering av det vetenskapliga läget. Forskningsavdelningen Ersta Sköndal Högskola, Stockholm. 2007.
- ²² Kvale S, Brinkmann S. Introduksjon til forskningsintervju. Det kvalitative forskningsintervju. 2 ed. Otta: Gyldendal Akademisk; 2009. p.21 -7.
- ²³ Kvale S, Brinkmann S. Intervjuvariasjoner. Det kvalitative forskningsintervju. 2 ed. Otta: Gyldendal Akademisk; 2009. p.162 -9.
- ²⁴ Bjørklund O, Fokusgruppe – Noen metodiske betraktninger. *Økonomisk Fiskeriforskning*. 15:2005.
- ²⁵ Kvale S, Brinkmann S. Å utføre et intervju. Det kvalitative forskningsintervju. 2 ed. Otta: Gyldendal Akademisk; 2009. p.137 -15.
- ²⁶ Kvale S, Brinkmann S. Forskningsintervjuer, filosofiske dialoger og terapeutiske samtaler. Det kvalitative forskningsintervju. 2 ed. Otta: Gyldendal Akademisk; 2009. p.52-16
- ²⁷ Schei E. Lytt Legerolle og kommunikasjon. Fagbokforlaget. 2015
- ²⁸ Risør T. Why don't we take a look at the patient? An anthropological analysis of how doctors become doctors. Ph.d. afhandling. Forskningsenhet for almen praksis, Aarhus Universitet, 2010.

Evaluering av samarbeidet forskning – reindrift i prosjektet "Reindriftras hverdag"

Forespørsel om deltagelse i intervju

Viser til tidligere utsendt informasjon på e-mail fra Snefrid Møllersen (22.10.2014) om at jeg ønsker å intervju styremedlemmene i NBR-NRL og de reindriftsutøverne som har hatt en rolle i forskningsprosjektet "Reindriftras hverdag". Resultatet av intervjuene blir levert som min 5.års eksamensoppgave på medisinstudiet i Tromsø, og overleveres også til NBR-NRL.

Formålet med oppgaven er å få frem hvilke erfaringer reindrifta har med samarbeidsmodellen i forskningsprosjektet, på godt og ondt. Slike erfaringer er viktige å dokumentere med tanke på fremtidig samarbeid rundt forskningsprosjekter i reindrifta.

Intervjuene vil handle om dine erfaringer og tanker knyttet til forskningsprosjektet "Reindriftras hverdag" og til forskning generelt. Intervjuene planlegges gjennomført i tidsrommet november - desember, enten ved at vi møtes eller på telefon. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet. Lydopptakene slettes når arbeidet mitt er ferdig. Alle opplysninger du gir vil bli behandlet anonymt, dvs. at andre ikke får kjennskap til hvem som har uttalt hva under intervjuene. Offentliggjøring av resultater fra oppgaven følger retningslinjene i samarbeidskontrakten mellom NBR-NRL og SÁNAG-SANKS, dvs. skal kun skje i samråd/enighet med NBR-NRL.

Det er viktig å få frem ulike erfaringer og ulike perspektiver på forskningssamarbeidet, og denne henvendelsen går derfor til dere som har hatt ulike roller og ulik kontakt med "Reindriftras hverdag".

Dersom du kunne være interessert i å delta i et slikt intervju ber jeg om at du gir meg en tilbakemelding på denne e-mailen, eller du kan sende meg en sms.

Jeg vil da ta kontakt med deg for å gjøre nærmere avtale.

Hvis du trenger mer informasjon kan du bare ta kontakt.

Med vennlig hilsen
Tonje Haanæs-Rensberg,
stud.med/forskningsmedarbeider
Tel. 96735115
Mejl: tonje.haanaes@gmail.com

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjufase	Tema	Hovedspørsmål	Oppfølgingsspørsmål
Innledende oppvarming-sfase	Presentere intervjuet, formål, hvem som leser og hvordan informasjonen blir brukt, anonymitet		
	Personopplysninger (med relevans for din undersøkelse)	Hvilket reinbeiteområde tilhører du ¹ ?	
		Hvilken rolle/oppgave har du i reindrifta?	Har du egen siidaandel?
		Hvilke roller har du i NRL?	Hvilke tillitsverv har du i NRL? Har du deltatt i styre og stell i NRL i mange år?
	Erfaring med forskningsprosjektet	Har du, før dette prosjektet deltatt i forskning på noen måte?	Har du tidligere samarbeidet med forskere om forskningsprosjekter i reindrifta
			Har du tidligere gitt informasjon til, vært intervjuet eller svart på spørsmål til forskning?
	Deltakelse i prosjektet	Hvilken rolle har du eller har du hatt i prosjektet?	Har du deltatt i referansegruppe, styringsgruppe, prosjektgruppe, NRL-styret?
		1) Hvordan hadde det seg at du ble med i dette arbeidet?	Hvilke tanker hadde du om et slikt prosjekt?
			Hadde du noen formening om hva formålet med prosjektet var?
			Hadde du noen tanker om hva som ville komme ut av et slikt prosjekt, eller hvem som ville ha nytte av det?

Forsknings-tema	Erfaringer med samarbeidet	1) Hvordan har du opplevd at samarbeidet mellom forskerne og RU/NRL har vært i dette forskningsprosjektet?	Har samarbeidet mellom forskere og reindriftsutøvere gitt reindriften en reell innflytelse på prosjektet ?
			Har samarbeidet gitt reindriften innflytelse på hva som skulle forskes på ?
			Har samarbeidet gitt reindriften innflytelse på hvordan prosjektet skulle gjennomføres ?
	Erfaringer med innflytelse	2) Hvordan har det vært å snakke med forskerne om det du/andre RU ansett viktig med forskningen?	Har det vært lett å ta opp det du mener er viktig ? (hvis ikke hva har bremsset deg?)
			Opplever du at forskerne har lyttet til deg, også når du har hatt andre meninger enn forskerne ?
			Er informasjon fra reindriften blitt sett på som riktig og viktig i prosjektet ?
		3) Hvordan opplever du informasjonsflyten mellom de ulike interessenter (forskningsgruppe, NRL styre, NRL medlemmer) i prosjektet?	Har du kjent deg trygg på at reindriften/NRL har hatt tilstrekkelig innsyn i hva forskerne har bedrevet, har fått nødvendig informasjon ?
			Har du opplevd frister som stressende (har det funnet nødvendig tid til å vurdere forskernes forslag/tanker/planer)?

	Erfaringer med kulturforskjell	4)Har det hent at du reflektert over kulturforskjeller mellom deg/reindriftra og forskerne?	Er ditt inntrykk at forskerne i prosjektet forstår den informasjonen/kunnskap som du/reindrifutsutøverne har bidratt med?
			Er det noen situasjoner der det er lettere eller vanskeligere å få frem ting du mener forskerne må ta hensyn til i et prosjekt som dette ?
			Har forskerne hatt evne til å lytte og forstå ? (hvis ikke, hva har det ført til for samarbeidet ?)
			Har du noen gang oppdaget i ettertid at forskerne ikke tolket det du sa riktig?
	Nytteverdi av forskningen All forskningsetikk legger vekt på at den det forskes på skal ha nytte av forskningen.	5)Hva tenker du om dette forskningsprosjektet, er det et prosjekt som er eller vil bli nyttig for reindriftra ?	Tror du at dette forskningsprosjektet er til reindriftras beste ?
			Tenker du at resultatene vil gjenspeile virkeligheten?
			Har du bekymring for at prosjektet , resultatene kan bli brukt på en måte som kan skade reindriftra ?
Refleksjon	Tillit og mistro til forskning	6) Hvordan er og har din tillit eller mistillit vært til Reindriftras hverdag som prosjekt?	Har du hatt eller har du tillit til at "R dr hvd" er et prosjekt som jobber for reindrifutsutøvernes beste ?
			Er det ting du valgt å ikke si? Kunne noe blitt gjort annerledes sånn at du bidratt med dine tanker i de tilfellene?

	Lessons learned	7)Har dette samarbeidsprosjektet mellom reindriftsutøvere og forskere gitt deg nye tanker om forskning i reindriffta ?	Har du tenkt på noe som kunne vært annerledes i dette samarbeids-prosjektet og som ville gjort at tilliten til eller samarbeidet med forskninga hadde blitt bedre ?
			Er det ting som kunne ha gjort det lettere å komme med innspill til forskerne/forskninga ?
			Er det ting som kunne ha gjort det lettere å bli forstått og forstå hverandre ?
			Er det ting som ville ha gjort det tryggere å samarbeide med forskere
Oppsummering	Erfaringer	Har prosjektet så langt innfridd de forventingene du hadde i starten ?	Sammenliknet med annen forskning i reindriffta og ut fra erfaringene hittil, tror du dette er en bedre eller en mindre bra måte å samarbeide med forskere på ?
			Ville du tipset andre om metoden som er blitt brukt i "R dr hvd"?
		Er det noe du gjerne ville sagt om prosjektet, eller om forskning generelt - noe som vi ikke har tatt opp her ?	

¹Vi henter ikke inn detaljer av hensyn til anonymitet

Vedlegg 3: skjematisk fremstilling

Skjematisk fremstilling av analyse med eksempel på analyse av tekst-stykker som er sortert under temaet innsyn

Trinn 2	Trinn 3			Trinn 4	Trinn 5
Komprimere hvert av de utvalgte tekstdele (utsagn) til meningsbærende element/koder	Etablere overordnede kategorier /kodegrupper			Kontrollere at kategorien er dekkende for den originale tekstbiten, Revidere kategori om nødvendig	Sortere de overordnede kategorier under tema relatert til problemstillingene .
Meningsbærende element	Overordnede kategorier				Tema
	Kategori 1 Bli informert	Kategori 2. Få del i partners kunnskap/ forståelse	Kategori 3 Involvering/ delaktighet	Kategori 4 Kommunikasjon	Innsyn
Fått økt kunnskap når de (vitenskapelige) metoder blir forklart		Fått økt kunnskap når de (vitenskapelige) metoder blir forklart			
Vi er med i det fagfolkene gjør hele veien			Vi er med i det fagfolkene gjør hele veien		
Fått nødvendig forståelse, Involvering har vært mulig fordi man har fått forståelse, God kommunikasjon nødvendig for å kunne ta imot forståelse		Fått nødvendig forståelse	Involvering har vært mulig fordi man har fått forståelse	God kommunikasjon nødvendig for å kunne ta imot forståelse	